

Ryger De også cigar?

Af Julie Katlev

På et billede fra omkring 1909 ser man Alice Wied omgivet af sine børn, Peter, Johan, "Søster" og hendes kontroversielle forfatter-ægteemand, Gustav Wied. Alice Wied ser beslutsomt ud mod fotografen med sit velkendte "lune blink" i øjet. Foran på brystet dækkes hendes bluse af et iøjnefaldende slips. Diskret, næsten skjult i den højre hånds krumning, holder hun en cigar, som vil hun vise, at i denne familie er hun lige så meget direktør som husherren. Alice Wied var ikke politisk engageret, men levede et liv med sin kunstnerfamilie, der var meget frigjort for tiden - skandaløst frigjort, hvis man lyttede til sladderens i Roskildes gader: "Mængede man sig med bohømen, var man ikke velset i bourgeoisiet", fortæller Johan Wieds daværende klassekammerat, Holger Rørdam¹. "Og rent galt var det naturligvis, når man havde sin gang i huset hos en forfatter, der skrev "uartige" bøger".

Samme år som billedet af Wied-familien blev taget, kun-

Alice Wied (nr. 4 fra venstre) ser beslutsomt ud mod fotografen. Hun har taget cigaren med på billedet, for at vise, at hun er en moderne kvinde, der ikke står i skyggen af sin berømte mand. o. 1909.

ne Roskildes kvinder for første gang afgive deres stemme og stille op som kandidater til det lokale byrådsvalg. Det var en udvikling, som bekræftede byens konservative borgerskab i, at lige meget hvor stædigt de holdt fast i deres traditionelle værdier, var der et opbrud i gang, som ikke lod sig standse. Historikerne kalder perioden for "kvindbevægelsens anden storhedstid", fordi der i årene efter parlamentarismens indførelse skete et lovmæssigt jordskred til sikring af kvindernes rettigheder mht. ligeløn, ægteskab, myndighed, forældremyndighed, adgang til uddannelse og erhverv, og ikke mindst til at stemme ved valgene. Før 1901 havde landstinget konsekvent afvist forslag om kvindelig valgret, fordi det ikke ville være "i kvindernes eller i samfundets interesse". Først da landstingets rolle som kon-

Liste C.

De opfordres herved til at give Møde og stemme paa den konservative Forenings Liste (**Liste C**) til Byraadsvalget

**Fredagen den 12. Marts Kl. 10—1
og 4—8 Eftermiddag**

i Skolebygningen i Allehelgensgade.

Paa Foreningens Provalg udpegedes ved hemmelig og skriftlig Afstemning følgende Kandidatliste:

1. Sagfører Jacob P. Nielsen.
2. Assistent P. H. Blichfeldt.
3. Skoleinspektør R. Jørgensen.
4. Muremester Carl Schledermand.
5. Jægermester Th. Havsteen.
6. Branddirektør J. C. Sørensen.
7. Lærerinde, Frk. Gottschalck.
8. Barber E. P. Jakobsen.
9. Læge Hans Gravesen.
10. Skolebestyrerinde, Frøken Julie Madsen.
11. Fabriksinspektør C. Myhre.
12. Isenkræmmer Axel Petersen.

Enighed gør stærk!

Der advares indtrængende mod alle Splittelsesforsøg.
Uenighed og Splittelse er alene til Fordel for Socialisterne.

De konservatives kvindelige kandidater var opstillet langt nede på listen. Alligevel lykkedes det for frøken Gottschalck at blive valgt ind som Roskildes første kvindelige byrådsmedlem.

servativ veto-mager var udspillet, åbnedes sluserne for den kvindelige valgrets indførelse: I 1903 og 1908 kunne de for første gang stemme til menighedsråd og de sociale hjælpe-kasse-bestyrelser, i 1909 gjaldt det byråds- og kommunal-valgene, og i 1915 kom grundlovsændringen, som indførte kvindelig valgret til Danmarks Rigsdag, 66 år efter demokratiets indførelse.

Den kvindelige valgret gav nye dimensioner på aviser-nes valgkampsdækning, som var mindst lige så følelsesla-det og "mudderkastende", som den er i dag.

Roskilde Avis, byens konservative organ, kastede sig med ildhu ud i "kvindevalgkampen". Ved byrådsvalget i 1909 pralede avisen endda af, at de Konservative var det "Eneste Parti, som sikrer en Kvinde Sæde i Byrådet"². Det var nu en forholdsvis ufarlig profeti, eftersom partiet var Roskildes største, med et absolut flertal i byrådet på syv ud af tretten pladser. Avisens holdning til kvinderne var dog umisken-deligt konservativ: Kun indenfor skolevæsen, fattigvæsen og sygepleje mente man, at kvindelige politikere kunne

*Roskilde byråd 1917. Frøken
Gottschalck sidder som nr.
fem fra venstre.*

gøre nytte, og i givet fald kun som "Støtte for en god Ledelse"³. At forestille sig kvinden som et selvstændigt politisk individ med fuldt beslutningspotentiale var utænkeligt. Derfor opfordrede man også byens kvindelige vælgere til at følges med deres ægtemænd hen til valglokalet og sammen sætte "det hemmelige Kryds på den konservative Forerings Liste C"⁴.

Imidlertid kom avisens forudsigelse til at holde stik: Ingen af de øvrige partier fik kvinder valgt ind i byrådet, mens redaktøren af *Roskilde Avis* dagen efter valget kunne konstatere, at Lærerinde, Frøken Gottschalck var blevet konservativt byrådsmedlem, valgt fra en plads som nr. syv på listen. Avisen bød frøken Gottschalck velkommen i byrådet, og undlod ikke at fryde sig over, at de Radikale - "kvindepartiet" - ikke fik valgt en eneste kvinde ind.

Det Radikale udbryderparti havde ellers gjort, hvad det kunne for at komme først med et kvindeligt byrådsmedlem. "Den eneste Liste, der byder Kvinderne Chance for at blive repræsenteret", skrev *Roskilde Tidende* den 11. marts 1909. Helt oppe som nr. 2 havde man placeret Tandlæge Frk. Eva Blume og regnede optimistisk med at få tre kandidater valgt ind. I læserbrevsspalten trykte man indlæg fra de københavnske parti-stjerner. "At stemme er at engagere sig i Samfundet", skrev Elna Munck i sit "Opråb til kvindelige vælgere". Hun skældte ud på de mange kvinder, der krøb udenom og undskyldte sig med, at de ikke havde forstand på politik, eller ikke kunne gå hjemmefra. Det er dårlige undskyldninger, tordnede hun: "Den Kvinde er en dårlig Mor for sine Børn, som ikke nærer nogen Interesse for Skolevæsenets Ordning. Hun kan sætte en Barnepige til at se efter Børnene".

Men Elna Munchs opsang hjalp ikke, og de Radikale fik kun én - mandlig - kandidat valgt ind i 1909. Frk. Blumes placering som nr. 2 var altså ikke nok.

Munch havde imidlertid sat fingeren på en vigtig årsag til, at det kom til at gå så relativt skidt for kvinderne i de første år af deres valgretshistorie: De havde ganske enkelt ikke vanen - og heller ikke modet og selvtilliden - til at handle politisk. 50 år tidligere havde det været nøjagtig samme historie for bondestandens mænd, der havde levet i århundreder uden borgerrettigheder og politisk træning. Og ligesom for mændenes vedkommende kom det til at ta-

ut r idin En feen gen- hvie ga adi- Om tale d ef- l a in- ful- an- flige liden fo- for 000 ber- ntet den op	<hr style="border: 1px solid black;"/> <div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">Liste</div> <div style="font-size: 4em; margin-right: 10px;">B</div> </div> <div style="text-align: center; margin-top: 20px;"> <p>er den eneste</p> <p>Liste, der kan</p> <p>gennemføre</p> <p>Valget af</p> <p>en Kvinde.</p> </div> <hr style="border: 1px solid black;"/>	 Q Bor til i (Bo Bar Beg redt de i Uhl bent og i endi ran først nder berti at i rier. Sla paa re, i
--	---	--

*Det Radikale Venstre profile-
 rede sig som byens "kvinde-
 parti" ved byrådsvalget i
 1909, men fik kun én -
 mandlig - kandidat valgt ind.*

ge flere årtier, før kvinderne for alvor markerede sig som aktive demokratiske deltagere⁵.

For Socialdemokratiet gik det stemmemæssigt bedre end for de Radikale. Partiet fik fem kandidater valgt ind, men alle var mænd. Socialdemokraterne havde ellers været "klassens pæne drenge" ved hjælpekasse-valget i 1908, hvor man som de eneste havde fået kvinder valgt ind i hjælpekasse-bestyrelserne. Forud var gået et massivt pres fra blandt andre landsformand Thorvald Stauning og den lokale afdeling af Kvindevalgretsforeningen, der skriftligt havde bedt partierne om at tage hensyn til kvinderne ved opstillingen af kandidater til Hjælpekasseevalget. På et opstillingsmøde i Fjordvilla, den 5. marts tog afdelingsformand Valdemar Nørregaard bolden op og foreslog, at man opstillede hver anden kandidat som kvinde og hver anden

som mand. Efter nogen diskussion enedes de 100 tilhørere om følgende kandidatliste:

1. Borlund⁶
2. Snedkersvend J. Jensens Hustru
3. Arbejdsmand Hans Jensen
4. Træskomager Christiansens Hustru
5. Murer JP Hansen
6. Arbejdsmand A. Niensens Hustru
7. Slakteriarbejder Hans Andersen
8. Guldsmed Bergs Hustru

Det skaffede Snedkersvend Jensens hustru ind som det ene af to socialdemokratiske bestyrelsesmedlemmer. I Skt. Jørgensbjerg var resultatet endnu flottere: Her blev to kvinder valgt ind, ud af fem socialdemokratiske bestyrelsesmedlemmer.

Hvorfor kunne socialdemokraterne så ikke gentage succes'en ved byrådsvalget i 1909? Den lokale parti-protokol afslører, at byens mandlige socialdemokrater havde det lige så svært som de konservative med at lukke kvinderne ind på den politiske scene. I hvert fald bagte de en slem rævekage, som forhindrede Guldsmed Bergs hustru i at indtage sin retmæssige plads i byrådet, da det pludselig blev aktuelt: Fru Berg var blevet opstillet som nr. 5 på socialdemokraternes kandidatliste ved et partimøde den 17. februar 1909. Ved byrådsvalget, den 12. marts 1909 fik partiet fire kandidater valgt ind, og fru Berg måtte nøjes med pladsen som suppleant. Spidskandidaten, Snedkersvend Jensen omkom imidlertid kort efter valget, ved en ildebrand i Allehelgensgade, og fru Berg indtog hans plads i byrådet. Men umiddelbart efter nedlagde hun sit mandat og trådte ud. Det fremgår af partiprotokollen, at bestyrelsen havde opfordret hende til at afgive sit sæde, fordi man mente, at byrådet "dårligt kan undvære en byggesagkyndig mand"⁷. Den konservative muremester Schledermann, som sad i rådet, var ikke nok, og han var jo tillige politisk modstander.

I dag er det let at fordømme affæren som dobbeltmoralisk, i betragtning af, at Socialdemokratiet var det parti, der udadtil kæmpede lighedens og ligestillingens sag. De socialdemokratiske vælgere rekrutteredes, som også opstil-

lingslisterne afslører, i arbejderklassen og den lavere håndværksstand, hvor tilværelsen endnu i 1900-tallets begyndelse var langt fra borgerskabets komfortable tilværelse.

På papir- og papfabrikken Skt. Clara Mølle var arbejdsdagen for både mænd og kvinder på 12 timer. "Konerne", som de kvindelige arbejdere blev kaldt, stod i grovsorteringen og fjernede pinde, klude og sejl garn fra det gamle papir, inden det gik til formaling. De fik en løn, der var væsentlig ringere end deres mandlige kollegers⁸. Men at gøre dem til politiske borgere, med ret til at blande sig i det gemnytlige partiforeningsliv og dets beslutninger, det havde deres socialdemokratiske ægtemænd svært ved. Arbejderkvinderne havde jo alligevel ikke tid til politisk arbejde, som typograf Borrild tørt bemærkede på et medlemsmøde!

Skal man komme med en videnskabelig "undskyldning" for socialdemokraternes dolkning af Fru Berg, er det, at danskerne i begyndelsen af det 20. århundrede kun lige stod med næsetippen inde i moderniteten. Det meste af kroppen var stadig solidt forankret i 1800-tallets husstandsmentalitet: Her var husherren hjemmets absolutte autoritet, og han udøvede sine borgerlige rettigheder på vegne af familien og de tilknyttede tjenestefolk. Denne betragtning

"Konerne" ved Skt. Clara Mølle, fotograferet i 1895 sammen med deres mandlige kolleger. Arbejdsdagen var på 12 timer, fra 6-18 - eller fra 18-6.

Historisk Samfunds medstifter, Marie Jensen, var én af Roskildes mest aktive fortalere for kvindevalgretten.

forklarer også, hvorfor kandiderende kvinder i de første år ofte kun optrådte som "hustruer" eller med deres mands titel - som den stakkels Fru Guldsmed Berg.

En anden rævekage bagtes omkring *Roskilde Dagblads* redaktør, Fru Marie Jensen, der var ivrigt Venstre-medlem og med stor sandsynlighed ville være blevet valgt ind i byrådet, hvis hun ikke i sidste øjeblik havde trukket sit kandidatur.

Som stifter af Højskolehjemmet og medredaktør på *Dagbladet* var Marie Jensen en prominent dame i Roskilde. Hun var en af byens ivrigste kvindeagitorer og opfordrede fra avisens spalter sine kønsfæller til at bruge deres nyvundne demokratiske ret: "Mød nu frem og afgiv Eders Stemmer for første Gang til de kommunale Valg. Hidtil har I maattet staa uden for, nu er Dørene slaaede op paa vid Gab ogsaa for Eder, og en Skam vilde det være, om danske Kvinder nu ikke øvede den Borgerpligt, der for første Gang er bleven deres Ret"⁹. Den lokale afdeling af Kvindevalgretsforeningen så derfor en mulighed i at stille redaktør-fruen op som spidskandidat på en ren kvindeliste, der skulle tælle kandidater fra både "Reformpartiet" - den konservative Venstre-fraktion, som Marie Jensen støttede - og det Radikale Venstre. Men projektet kuldsejlede, og i stedet dukkede Marie Jensen op som nr. 2 på Reform-Venstres liste.

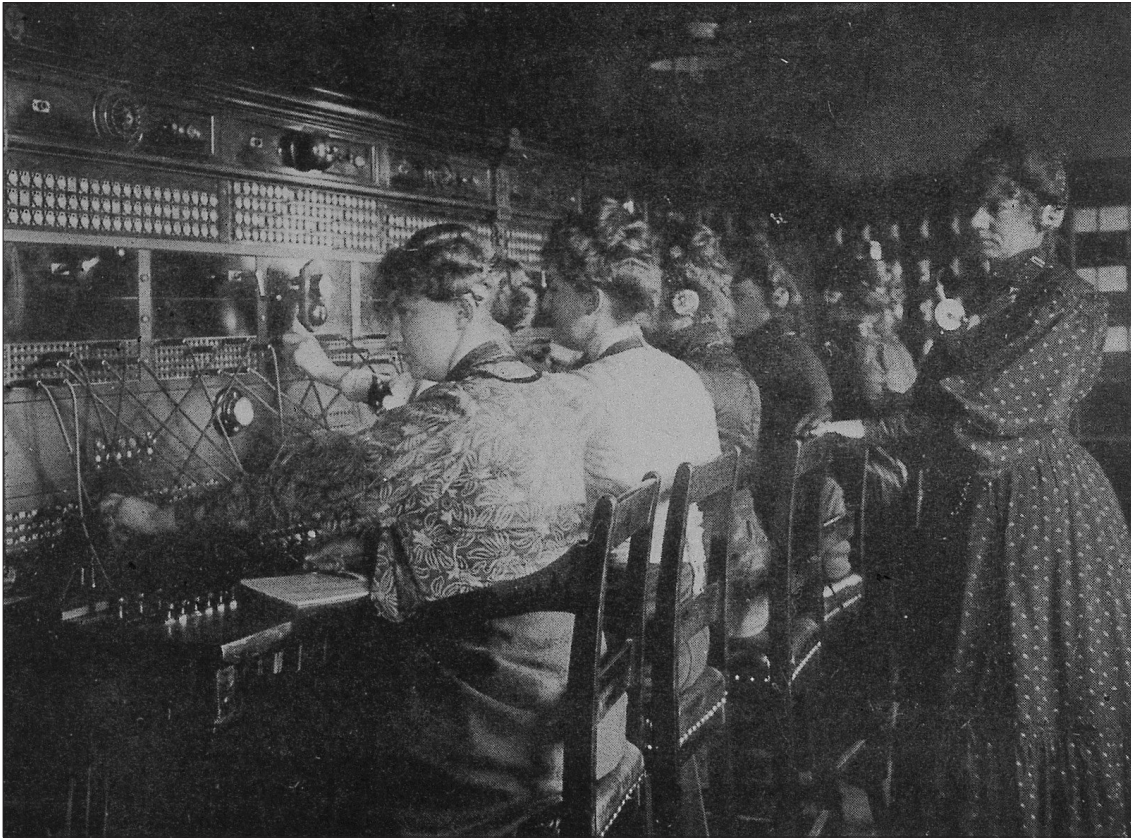
Den 10. marts 1909 - to dage før valget - nedlagde Marie Jensen imidlertid sit kandidatur, og Venstres liste var blevet til en ren mandeliste. Den tidligere spidskandidat, Murermester Olsen, havde afgivet sin førsteplads til overretssagfører Jacobsen, og selv havde murermesteren indtaget Marie Jensens andenplads. "Ubegribelig" kaldte *Roskilde Tiden* Marie Jensens beslutning, og umiddelbart måtte byens borgere give avisen ret, for få dage forinden havde overretssagføreren figureret på de Konservatives liste som nr. 6. Den radikale Anna Børresen skældte Marie Jensen ud for at "gøre sit køn imod". Endnu engang var det blevet slået fast, at "vi Kvinder har at holde os på den allernederste Hylde i Samfundet", skrev frk. Børresen, og hun forudså, at de kvindelige vælgere ville trække sig, når deres kandidat udviste en sådan fejhed.

Men borer man i sagen, åbenbarer det sig, at det snarere var overretssagfører Jacobsen, der var "skurken" end Marie Jensen: *Roskilde Avis*, der ikke så nogen grund til at være

loyale overfor deres nu forhenværende kandidat, røbede nemlig, at Jacobsen havde været utilfreds med sin sjetteplads på den konservative liste og derfor havde fulgt et "forfængelighedsønske" og var skiftet til den mere prestigefyldte førsteplads på Venstres liste D. Når liste D var så ivrige for at få fat i overretssagføreren, skyldtes det, at venstrefolkene i Roskilde Mark (området omkring byen) havde dannet deres egen liste E, i protest mod, at de ikke fik nogen kandidater på D-listen, og da partiet ikke kunne regne med at få valgt mere end én kandidat til byrådet, anså de det for sikrest, at denne kandidat blev en mand, der til og med allerede var en kendt skikkelse i byrådet. Derfor entrerede de med overretssagfører Jacobsen om at blive spidskandidat, og redaktøren læste skriften på væggen og trak sit kandidatur. "Havde De ikke gjort det samme?", spurgte hun frk. Børresen i et åbent brev i *Dagbladet*. Alligevel stod hun med det problem, som Anna Børresen havde påpeget: at hun efterlod de kvindelige Venstre-vælgere uden nogen mulighed for at stemme på en kønsfælle. Men Marie Jensen opfordrede Venstre-kvinderne til at stemme på mandelisten som en kvindepolitisk gestus - for at "vise mændene, at kvinderne er modne til at være politiske borgere... og lære dem at respektere os"¹⁰.

Når man læser Marie Jensens mange artikler og reportager i *Roskilde Dagblad*, kan man ikke undgå at komme i tvivl, om Anna Børresen alligevel havde lidt ret i sine beskyldninger - forstået på den måde, at Marie Jensen hen over århundredeskiftet fulgte samme udvikling som sit moderparti og endte som repræsentant for et nationalt-grundtvigiansk livssyn, der ikke var udelt begejstret for "fremskridtet" og det 20. århundredes kulturelle frigørelse. Hun fandt en "pjattethed" og et moralsk forfald i tiden, som ikke rimede med hendes krav om at "gribe idealet og den etiske alvor"¹¹. Og hun brød sig ikke om sine yngre bysbørn, der vragede den danske litteraturskat til fordel for Kinografens "Nick Carter" og "Ugens nyheder". Men uanset hendes eventuelle tvetydighed overfor kvindefrigørelsen, blev Marie Jensens liv i sig selv et forbillede for kvindernes frigørelse, i og med hun så tydeligt havde demonstreret, at det var muligt for en kvinde at handle og tænke og formulere sig i offentligheden fuldt ud så godt som en mand.

Udviklingen viste, at Marie Jensen kæmpede mod vind-

Roskilde telefoncentral i slutningen af 1800-tallet. De selverhvervende "frøkeners" ved omstillingsbordet bidrog til at ændre folks opfattelse af kvinders rolle i samfundet.

møller, og moderniteten trængte sig hurtigt ind på Roskildes borgere. Der kom biler og cykler i gadebilledet - nogle med sportsklædte, kortskørte kvinder. Nick Carter's Bedrifter trak fulde huse, og publikum fik verden ind på net-hinden, med film som "Billeder fra Benares" og "Den amerikanske Gyngestol"¹³. På taget af Erhard Flensborgs ejendom på Rådhusstræde tronedes en kæmpe stor telefonantenne næsten som et teknisk trofæ i sig selv, og i centralen nedeunder betjente "frøkenerne" med effektive stemmer det stadig stigende antal telefon-abonnenter¹⁴.

Disse selverhvervende frøkeners fulgte i kølvandet på tidens eksplosive teknologiske og industrielle fremskridt. De kom ind på arbejdsmarkedet som lærerinder, bogholder-sker, telefonistinder, bankassistenter, sygeplejersker, syer-sker, økonomaer osv., og de nød kun lav social prestige, fordi de var ugifte og udelukket fra kvindens traditionelle beskæftigelse som hustru og husmoder. Til gengæld fik de en værdifuld erfaring, der kom til at flytte samfundets syn på kvinder.

Et billede fra omkring århundredeskiftet viser en af disse frøkener, Vilhelmine Angkjær, der var ansat til at varetage regnskaberne i Erhard Flensborgs hurtigt voksende boghandlerforretning. På billedet sidder frøken Angkjær overfor sin arbejdsgiver ved en dobbelt arbejdsplads, hvor regnskabsbøgerne tårner sig op i dynger. Hendes principal er fordybet i bøgerne, mens hun selv kigger op, som om en vanskelig talkolonne kræver hendes eftertanke. Hendes øjne lyser af viljestyrke og kompetence.

Efter 48 års tro tjeneste forlod Vilhelmine Angkjær i 1932 boghandler Flensborgs butik, og hun drømte aldrig om at revolutionere forholdene mellem mænd og kvinder. Ikke desto mindre rykkede hun, i kraft af sit eksempel, ved nedrivede kulturelle fordomme og bidrog til den gradvise accept af, at kvinder også kunne udføre komplicerede arbejdsopgaver, uden at være formummede som "Fru Murermester" eller "Fru Bankbestyrer".

Artiklens sidste kvinde nøjedes ikke med at være eksempel: Anna Bransager Nielsen tog direkte del i kvindernes politiske kamp, først som medlem af Roskildes lokale Kvindevalgretsforening og fra november 1915 som stifter

Erk. Vilhelmine Angkjær ser op fra bøgerne hos sin arbejdsgiver, boghandler Erhard Flensborg. O. 1900.

og formand for byens nye afdeling af Dansk Kvindesamfund. Anna Bransager kandiderede ikke selv til byrådet på det tidspunkt, men hun fik de mandlige politikeres modvilje at mærke, da Kvindevalgretsforeningen forud for byrådsvalget i 1909 sendte et forslag om at få udvidet antallet af byrådsmedlemmer i Roskilde fra 13 til 17. Hensigten var at give kvinderne større mulighed for at blive repræsenteret i byrådet, men overretssagfører Jacobsen - den samme som blev Marie Jensens kommunalpolitiske banemand - var lodret imod: Forslaget ville gøre forretningsgangen langsommere og tungere, erklærede han på byrådsmødet, og kunne kvinderne ikke gøre sig gældende på lige fod med mændene, så havde de "ingen skade af at vente lidt"¹⁵. Et andet byrådsmedlem tilføjede med et glimt i øjet, at han da ikke var i tvivl om, at en kvinde ville egne sig fortræffeligt til posten som formand i Vej- og brolægningssudvalget. En bemærkning, der vakte almindelig morskab i forsamlingen, og *Roskilde Dagblad* konstaterede i sit referat, at forslaget var blevet forkastet.

Nu var Anna Bransager ikke en kvinde, der lod sig gå på af mændenes afvisninger. Ligesom Marie Jensen var hun overbevist om sin sag og kæmpede videre under Dansk Kvindesamfunds parole om "at udvikle og dygtiggøre kvinden til den fuldmyndige borgers ansvar og arbejde". I 1910 stiftede hun sammen med sin mand, planteavlskonsulent Hans Peter Nielsen, Haraldsborg Husholdningsskole ved Roskilde Fjord, og her underviste hun og en engageret lærerstab egnens unge piger i at blive kompetente og faglige husmødre. Anna Bransager havde en baggrund i Venstres højskolemiljø, og det var en mærkesag for hende, at husmoderens arbejde krævede uddannelse, ikke bare i ernæring og madlavning, men også i samfundslære, kommunalpolitik og grundloven. Efter systemskiftet sluttede hun sig til det Radikale Venstre, hvor hendes mand blev folketingskandidat. Haraldsborg Skole udviklede hun og hendes mand til Danmarks største husholdningsskole, og fra 1920'erne udvidedes programmet med kurser i "seksuel hygiejne". Undervisningen var, som hun fortæller i sine erindringer, hårdt tiltrængt. "- En Roskilde-frue sagde til mig: "Ja, tænk, da jeg var ung, var jeg til bal og dansede meget med en ung mand, der klemte mig så hårdt til sig, at jeg var bange for, at jeg skulle få et barn"¹⁶.

Roskildes kvinder fik valget til byrådet i en tid, hvor mange endnu mente, at de burde holde sig til deres plads, bag korsettets stramme stivere. Roskilde Avis 1909.

Datidens kvinder *var* klemte, i billedlig forstand af deres uvidenhed og fastlåsthed i de traditionelle familiemønstre; i bogstavelig forstand af korsetternes snøreliv, som endnu i 1909 strammede om de fleste kvinder. For *Roskilde Avis* var det en mærkesag at få byens fruer til at holde fast i indsnøringen. Under titlen "Vor figur" viste avisen en række kvindeskikkelser iklædt de nyeste korsetter fra Paris. Den slanke silhuet var vigtig, skrev avisen, for "ligesom der er Sandhed i Mundheldet "Klæder skaber Folk" - er der også megen Sandhed i dette, at et godt Korset giver en god Figur". På samme side annoncerede en københavnsk herrebeklædningsforretning og viste et billede af en yngre forretningsmand, der skrævede hen over hovedstadens tage, iklædt et afslappet jakkesæt fra butikkens kollektion. Det var tydeligt, at *Roskilde Avis* var opsat på at bekræfte borgerskabets kønsroller, hvor manden var den udfarende og selvstændige, og kvinden en attraktiv pyntegenstand, hvis

Mændene indtog det
20. århundrede i afslappede
jakkesæt.
Roskilde Avis 1909.

Det første Skridt
man gør, naar man kommer til København, er at aflægge et Besøg hos

Jens Kjeldsen
og købe sig et Par Løj eller en Overfratte.
Gust, vi er de billigste i Vandet og her faar De fuldt Verdi for Deres Penge.

Jens Kjeldsen,
Bøkerbølgade 6,
København.

arbejde bestod i at overvåge tjenestepigerne og være værtinde for husets gæster. Måske derfor blev mændenes trofæ: cigaren et frihedselement hos de af Roskildes damer, der stræbte ud af korsettet og ind i en mere moderne, selvstændig rolle.

Anna Bransager var en af dem, og hun voksede politisk fra at operere i det nære til at turde binde an med den "rigtige", store politik. Da kampen for kvindevalgretten var fuldbragt i 1915, tog hun og hendes meningsfæller i Dansk Kvindesamfund ind til Amalienborg for at takke kong Christian 10. for hans underskrift på grundloven. Hun stod midt i den største forsamling af kvinder, der nogensinde var set i Danmark: 12.000 fruentimmere samlet i et bølgende hav af hatte og fodlange sommerkjoler. Hun tillod sig at standse op et øjeblik og tænde en cigar, mens hun betragtede de forsamlede kvinder.

En anden kvinde nærmede sig. Det var Jutta Boisen Møller, den tidligere forkvinde for Dansk Kvindesamfund. Fru Boisen Møller kastede et blik på Anna Bransagers cigar. "- Ryger De også?", spurgte hun, "- det er jeg meget ked af".

Historien har Anna Bransager selv fortalt i sine erindringer, og den tog ikke glæden fra hende ved at være deltager i det berømte kvindetog til Amalienborg. Men episoden er mere end bare en anekdote. Den viser den uenighed, der herskede i Dansk Kvindesamfund med hensyn til, hvor langt kvindens frigørelse egentlig skulle gå. På den ene side stod en mere konservativ "ren kvindelinie", domineret af Venstre og grundtvigianismen. De frygtede et tab af det "egentligt kvindelige", hvis kvindekampen blev for politiseret. Overfor stod den mere venstreorienterede fløj, med bagland i Socialdemokratiet og de Radikale. De havde rødder i Kvindevalgretsforeningen, som var brudt ud af Dansk Kvindesamfund i 1889, fordi de fandt Kvindesamfundet alt for "forsigtigt" i stemmeretssagen. Målet var en total ligestilling mellem mænd og kvinder, både mht. myndighed, økonomiske forhold og politiske rettigheder. Fru Boisen-Møllers misbilligelse af cigaren "afslørede" hende som tilhænger af den konservative kvindelinie - som Marie Jensen givet også sympatiserede mest med - mens Anna Bransager med cigaren stod for den mere politiske linie: Hun var ikke bange for at miste sin kvindelighed, men mente, at skulle man ind på mændenes territorium, måtte det blive med deres egne midler. I 1938 tog hun på egne og Marie Jensens vegne "hævn" over overrettsagfører Jacobsen og blev valgt ind i Roskilde Byråd, hvor hun sad som medlem indtil 1946.

Noter

¹ *Jul i Roskilde* 1953.

² *Roskilde Avis*, 5/3-1909.

³ *Ibid.*

⁴ *Roskilde Avis*, 11/3-1909.

⁵ Først i 1985 var den kvindelige stemmeprocent ved kommunalvalgene lige så høj som den mandlige.

⁶ Opstillingslisten er hentet fra Socialdemokratiet i Roskildes mødeprotokol. Den omtalte Borlund står uden fornavn.

⁷ Socialdemokratiet i Roskildes mødeprotokol, Lokalhistorisk Arkiv.

⁸ Valdemar Jørgensen: "Erindringer fra mine drengeår"; *Jul i Roskilde* 1950

⁹ *Roskilde Dagblad*, 5/3-1909.

¹⁰ *Roskilde Dagblad*, 10/3-1909.

¹¹ *Roskilde Dagblad*, 5/2-1909.

¹² Som en udløber af sit samarbejde med Thomas Bredsdorff fra Roskilde Højskole medvirkede Marie Jensen i 1910 ved stiftelsen af Historisk Samfund for Københavns Amt - denne publikations udgiver.

¹⁴ *Roskilde Avis*, 11/3-1909.

¹⁵ I 1909 var der registreret 500 telefonabonnenter i Roskilde.

¹⁶ *Roskilde Dagblad*, 6/1-1909. Anna Bransager Nielsen blev interviewet til Dansk Kvindesamfunds 50 års jubilæumsskrift i 1965, da hun var 89 år gammel. Hun døde i 1969, som 93-årig.